

Kerstmenu's voor een voedselzekere toekomst

De manier waarop

Herman Brouwer

2050 is hot. Althans, voor toekomst-onderzoekers en scenarioplanners. De ene na de andere analyse verschijnt die me wil overtuigen hoe de natuur, de duurzame onderneming, het maatschappelijk middenveld, de technologie, het klimaat, en de multipolaire wereld eruit zal komen te zien. Wat zou er gebeuren als we in 2050 zouden terugkijken op de rol van Nederland in het bevorderen van voedselzekerheid? Fantaseer even met me mee: we zouden de marmeren trappen van het KIT (ja, dat bestaat vast nog!) beklimmen en daar spreken over de startjaren van het millennium, waarin Nederland zo veel wist over voedselzekerheid en er toch zo weinig mee deed. Ik stel me voor dat twee conclusies getrokken worden: 'Toch gek, dat ze gebeurtenis X echt niet zagen aankomen.' En twee: 'Verbazingwekkend dat ze blijkbaar niet hadden geleerd van het verleden.' Hoe voorkomen we dit scenario? Naast de vele suggesties die al eerder in deze special zijn gedaan, noem ik er twee: beter leren en beter samenwerken.

★ Beter leren

Maar al te vaak krijgen voedselzekerheidsinterventies voornamelijk aandacht in de ontwerpfasen en in de evaluatiefase. Daartussenin bevindt zich de implementatiekloof, de dorre vlakte van het 'hoe'. Nederland kan veel winst halen uit het slimmer leren over wat wel en wat niet werkt in het implementeren van voedselzekerheidsprogramma's. Dat kan door snel en continu programma's te monitoren zodat ze bijtijds kunnen worden aangepast om maximale impact en schaal te bereiken. Dat is niet alleen een taak voor de medewerker die zich met monitoring en evaluatie bezighoudt, maar voor alle belanghebbenden bij zo'n programma: bijvoorbeeld lokale ondernemers, overheden, donoren of waakhonden. Het inbouwen van dit soort leerprocessen in het programmamanagement is de enige manier om op een adaptieve manier te werken aan een complex probleem als voedselzekerheid in complexe omgevingen. De hoeveelheid vereiste sociale en technologische innovatie is enorm – dus moet je daarop sturen, ook al kan je nog niet tot achter de komma voorspellen wat het gaat opleveren. Het kan het verschil maken tussen versnipperde succesjes in waardeketens, en echte verandering van de systemen die markten ongelijk en onrechtvaardig houden. Hiermee weet u meteen dat ik voedselzekerheid meer als een politiek probleem dan als een technologisch probleem beschouw.

★★ Beter samenwerken

Naast het inbouwen van 'leren' moet de lat ook hoger wat betreft 'samenwerken'. Wat boven komt drijven na lezing van de diversiteit aan artikelen in deze special is het volgende: goed dat iedereen zich nu bezighoudt met voedselzekerheid;

Ter afsluiting van deze special geven we minister Ploumen van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking vier duurzame kerstmenu's mee voor een succesvol voedselzekerheidsbeleid. Onze vijf 'topkoks' – Herman Brouwer (Centre for Development Innovation, Wageningen UR), Hedwig Bruggeman (directeur Agri-ProFocus), Cor van Beuningen (coördinator van het FoodFirst-programma), Bart de Steenhuijsen Piters en Ferko Bodnár (auteurs van de IOB-studie 'Verbeteren van voedselzekerheid') – reflecteerden op de vele meningen en ideeën die in de voorgaande pagina's aan bod zijn gekomen en kozen daaruit de meest voedzame.

- verschillende partijen doen dat vanuit diverse motieven: winst, verlicht eigenbelang, beheren van publieke goederen, politieke stabiliteit, solidariteit, of overleven;
- de omvang van het voedselzekerheidsprobleem is zo multidimensionaal en wijdvertakt dat we ons niet kunnen veroorloven om partijen buiten te sluiten.

Maar als iedereen meedoet en iedereen met iedereen partnerschappen aangaat, betekent dit dat er opeens synergie ontstaat? In de woorden van C.S. Lewis: *'No clever arrangement of bad eggs will make a good omelette.'* Partnerschappen zijn kwetsbaar als ze niet de juiste partners aan boord hebben of geen doordachte gemeenschappelijke businesscase hebben ontwikkeld.

Wat betekent een hogere lat voor samenwerking? Hierbij een aantal vragen die kunnen helpen richting te geven aan de praktijk van het aangaan van partnerschappen. Voor bedrijven: zijn deze echt in staat om hun corebusiness te verduurzamen, of blijft het bij het 'stempeltje halen' bij een certificeringsinitiatief?

Voor ngo's: zijn die echt al tevreden als ze alleen al kunnen aantonen met bedrijven samen te werken aan voedselzekerheid? Hun toegevoegde waarde wordt vaak gezien in hun makelaarsrol en capaciteitsversterking op lokaal niveau. Maar maken ngo's daarmee echt het verschil? Of stampt de muis lekker mee met de olifant op de brug, ongeacht de koers?

Voor de overheid: hoe kan de overheid marktpartijen echt verder helpen met hun duurzaamheidsambities? Welke rol kan de overheid spelen om samenwerking en leren tussen de werelden van markt, burgers en kennis te bevorderen? En welke rol moet ze blijven spelen in het beheer van publieke goederen?

Voor kennisinstellingen: hoe kunnen die de juiste balans treffen tussen het aanbieden van fundamentele kennis (*evidence-based*, wat werkt, wat niet, en waarom) en toegepaste kennis (actieonderzoek, kennis ontwikkelen met stakeholders)? Hebben ze wel de capaciteiten in huis om zich als effectieve makelaar tussen partijen op te stellen?

Kan de vlag uit?

De uitdagingen waar we voor staan zijn enorm. De afgelopen jaren is de groep die zich inzet voor duurzame voedselzekerheid ook enorm gegroeid, met name in het bedrijfsleven. Maar voordat de vlag uit gaat, is het zaak om te investeren in beter leren en in beter samenwerken. Alleen dan kunnen we enigszins voorbereid de uitdaging aan. Anders zitten we in 2050 naar onszelf te kijken, zoals we nu op de ontwikkelingssamenwerking uit de jaren zeventig terugkijken: goedbedoeld, maar een grote berg gemiste kansen.

Goed voedsel in steden

Cor van Beuningen

Waar kan die 435 miljoen per jaar voor het voedselzekerheidsprogramma het best aan worden besteed? Of anders gezegd, hoe kunnen we verzekeren dat we over, zeg, twintig jaar kunnen vaststellen dat onze steun echt iets relevants en duurzaam heeft opgeleverd, met zo weinig mogelijk averechtse effecten? Twee aanbevelingen:

1. Koppel urbane voedselvoorziening vast en zeker aan plattelandontwikkeling

De snel toenemende vraag naar kwalitatief goed voedsel in de Afrikaanse *booming cities* is een unieke (laatste?) kans voor de economische ontwikkeling van het platteland. Het is dus van cruciaal belang om de verbetering van de voedselvoorziening in de grote steden te koppelen aan de ontwikkeling van het platteland, met name van de massa van boerenfamiliebedrijven. Het streefbeeld van een voedselzekerheidsbeleid moet daarom zijn dat boerenfamiliebedrijven in de partnerlanden de snel groeiende bevolking in de steden voorzien van duurzaam geproduceerd, goed en vers voedsel.

Dit streefbeeld behelst een proces van diepgaande veranderingen van allerlei aard, die bovendien op elkaar ingrijpen. Denk aan kennis en technologie, aan ketenontwikkeling en infrastructuur, aan ondernemerschap en organisatie, aan cultuur en bestuur. Het is bovenal een *maatschappelijk* veranderingsproces, waarin boeren tot ondernemers worden en zij zich voor economische functies als verwerking en vermarkting aaneensluiten in organisaties, die op hun beurt weer verbindingen leggen met andere bedrijven maar ook met wetenschappelijke instellingen, met overheidsinstanties en maatschappelijke organisaties.

2. OS-projecten met tweeledige doelstelling

Zo'n breed veranderingsproces duurt jaren en kan natuurlijk niet van buitenaf gestuurd worden. Wel kunnen ontwikkelingsprojecten kleine duwtjes in de goede richting zijn. Dan moet het gaan om projecten:

- waarin groepen van boerenfamiliebedrijven worden ondersteund bij het organiseren, produceren en vermarkten van hun voedselproducten op stedelijke markten; én
- waarbij die ondersteuning verleend – en gaandeweg overgenomen – wordt door lokale wetenschappelijke instellingen, overheidsinstanties, maatschappelijke organisaties en de boerenorganisaties zelf.

Het resultaat van een OS-project in voedselzekerheid moet dus tweeledig zijn: 1. georganiseerde boerenfamiliebedrijven die vers voedsel leveren aan de stedelijke bevolking, en 2. een institutioneel arrangement van deze boerenorganisatie met andere bedrijven, wetenschappelijke instellingen, overheidsinstanties en maatschappelijke organisaties, dat

kan voortbestaan en functioneren zonder hulp van buitenaf. Hoe dit in de praktijk werkt, werd op pagina 42 mooi geïllustreerd door het programma van CETEC in Zuidwest-Colombia, waar nu zo'n 2.000 boerengezinsbedrijven diverse supermarkten van de miljoenenstad Cali dagelijks voorzien van verse groente en fruit, zuivelproducten en kippenvlees. De boeren zijn georganiseerd in coöperaties en associaties die weer samenwerken met andere bedrijven, met de overheidsinstantie voor regionale ontwikkeling, met de universiteit en met landbouwonderzoeksinstellingen. Na jarenlange steun van Cordaid staat het programma nu op eigen benen.

Op deze wijze worden de vier pijlers van het Nederlandse beleid voor Ontwikkelingssamenwerking inzake voedselzekerheid optimaal bediend (toename van de duurzame voedselproductie, verbeterde toegang tot kwalitatief goede voeding, een betere toegang tot markten voor boeren en een beter ondernemersklimaat). Altijd bestaat het gevaar van strijdigheid tussen doelen. Zo is het heel goed mogelijk om de urbane voedselzekerheid te verbeteren op een manier die de lokale plattelandseconomie om zeep helpt; en dat geldt ook voor het omgekeerde. Daarom is die vaste koppeling van plattelandontwikkeling en urbane voedselvoorziening van zo'n groot belang. Tegelijkertijd moeten we voorkomen dat onze projecten nadelig uitwerken op de lokale organisatorische en institutionele capaciteit. Daarom die tweede aanbeveling, die geldt voor alle ontwikkelingssamenwerking: help met het oplossen van problemen op een zodanige manier dat het lokale probleemoplossende vermogen ontwikkeld en duurzaam verankerd wordt. Voedselzekerheid kent zó veel facetten, en er zijn zó veel instellingen en bedrijven die in een voedselzekerheidsprogramma een rol kunnen spelen, dat het gevaar van versnippering reëel is.

3. Samenhang

Dit is een pleidooi voor een samenhangende visie, zowel materieel – stedelijke voedselzekerheid vast gekoppeld aan plattelandontwikkeling – als qua interventiestrategie: het oplossen van problemen én het faciliteren of genereren van probleemoplossende capaciteit. Het belang van deze dubbele samenhang kan niet overschat worden. Het gaat daarbij niet alleen om het kunnen boeken van echte en duurzame resultaten. Het belang hiervan reikt dieper. Want het belang hiervan reikt dieper. Geen resultaten boeken is nog tot daaraantoe; maar veel erger is dat we met onze interventies – onbedoeld – averechtse effecten genereren of zelfs rampen veroorzaken. En ook dit gevaar is heel reëel. We *menen* dat we de stedelijke voedselzekerheid bevorderen maar in feite zijn we bezig om boerengezinsbedrijven te veroordelen tot armoede en migratie. Of: we *menen* dat we met onze eigen gouden vierhoek voortvarend aan de slag zijn met de verbetering van de urbane voedselzekerheid én met het ontwikkelen van het platteland – maar in feite zijn we bezig met het afbreken van de vierhoek dáár, dat wil zeggen van de lokale organisatorische en institutionele vermogens, en helpen we de samenleving als geheel verder achterop.